

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Open Access, Peer Reviewed Journal

Scientific Journal

Harbiy pedagoglar kasbiy kompetentligini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Usmanov Xakimjon Xusanovich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi tinglovchisi, podpolkovnik

ANNOTATSIYA

KALIT SO'ZLAR

Pedagogik kompetentlik, kasbiy faoliyat modeli, kasbiy muhit, pedagogik shart-sharait, harbiy-kasbiy kompetentlik, tashkiliy-redagogik shart-sharait

Ushbu maqolada pedagogik jarayonda o'quvchilarning subyektivligini ta'minlash va faolligini oshiruvchi texnologiyalarni tatbiq etish jarayonlarini loyihalashtirish va pedagogik jarayonda foydalaniladigan didaktik vositalarni tanlash va oldindan tayyorlash, pedagogik jarayonlarning uzluksizligi va uzviyligini ta'minlovchi chora-tadbirlarni belgilash shunidek pedagogik jarayonlarda ilg'or pedagogik tajribalar va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanilish haqida so'z boradi.

Bugungi kunda davlatimiz tomonidan ta'limga qaratilayotgan e'tibor barcha pedagoglarning o'z ustida ishlashi, tinmay izlanish olib borishi hamda o'quv jarayonini zamon talablari darajasida, ilmiy asosda tashkil etishlari uchun zaruriy sharoitlarni yaratib berish bilan bir qatorda, ta'lim sohasiga yosh mutaxassislarning kelib qo'shilishiga imkoniyat yaratmoqda, bu esa o'z navbatida ta'lim myassasasi pedagoglar oldiga yanada yangi vazifalar qo'yadi.

Ma'lumki, inson har doim o'sish va rivojlanishdadir. Shunday ekan, inson kamolotiga ta'sir etuvchi omillarnig ilmiy-nazariy mohiyatini barcha pedagogik jamoalari to'g'ri tushunishlari lozim. Har bir pedagog, o'z pedagogik faoliyatini turli xil sharoitlarda va jamoalarda insonlar ta'sirida amalga oshiradi.

Pedagogik komponentning maqsad va vazifalarini to'la amalga oshirish uchun, avvalo, pedagogik komponent tushunchasining mohiyat-mazmunini bilish, uning barcha qirralari to'g'risida ma'lumotga ega bo'lib, ularning birligi, izchilligini ta'minlash lozim. Chunki ularning birini o'zgarishi, tabiiy holda ikkinchisining o'zgarishiga olib keladi. Natijada pedagogik mahorat to'laqonli mazmunga ega bo'lmay, uni egallash qiyin bo'lib qolishi mumkin.

Xo'sh, pedagogik kompetentlik o'zi nima?

Uni qanday egallash mumkin?

Pedagogik kompetentlik - bu o'qituvchi-tarbiyachining shunday shaxsiy (bolajonligi, xayrihohligi, insonparvarligi, mehribonligi, samimiyliligi, nazokati va h.k.) va kasbiy (bilimdonligi, zukkoligi, fidoyiligi, ijodkorligi, eruditsiyasi va h.k.) fazilatlarini belgilaydigan xususiyatki, u o'z o'quv fanini chuqur va atroflicha bilishida, pedagogik-psixologik va metodik tayyorgarligida, talaba-yoshlarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishning optimal yo'llarini izlab topib, amaliy faoliyatga qo'llashida namoyon bo'ladi.

Shunday qilib, kompetentli pedagog bo'lish uchun o'qituvchi o'z o'quv predmetini davr talablari asosida bilishi, pedagogika, psixologiya, metodika fanlarini mukammal o'zlashtirishi hamda insoniylik, mehnatsevarlik va fidoyilik kabi ma'naviy-axloqiy fazilatlarini o'zida tarkib toptirishi lozim.

Shuni alohida qayd qilib o'tmoq zarurki, pedagogik kasbi murakkab va ma'suliyatli kasbdir. Ushbu kasbning sharafiligi va murakkabligi shu bilan belgilanadiki, u doimo ongning yagona sohibi bo'lgan inson bilan muloqotda bo'ladi. Ongli va tirik jonzot esa aqliy, ruhiy, hamda jismoniy jihatdan doimo rivojlanishda bo'ladi. Shuning uchun, o'quvchi bilan doimo muloqotda bo'lganda, unga ta'sir ko'rsatish uchun muntazam ravishda psixologiya, tarbiya nazariyasi kabi fanlarni mukammal o'rganib, o'z kasbiy mahorati ustida muttasil ish olib borishi kerak. Bu o'qituvchidan pedagogik-psixologik va metodik tayyorgarlikni ta'minlaydi.

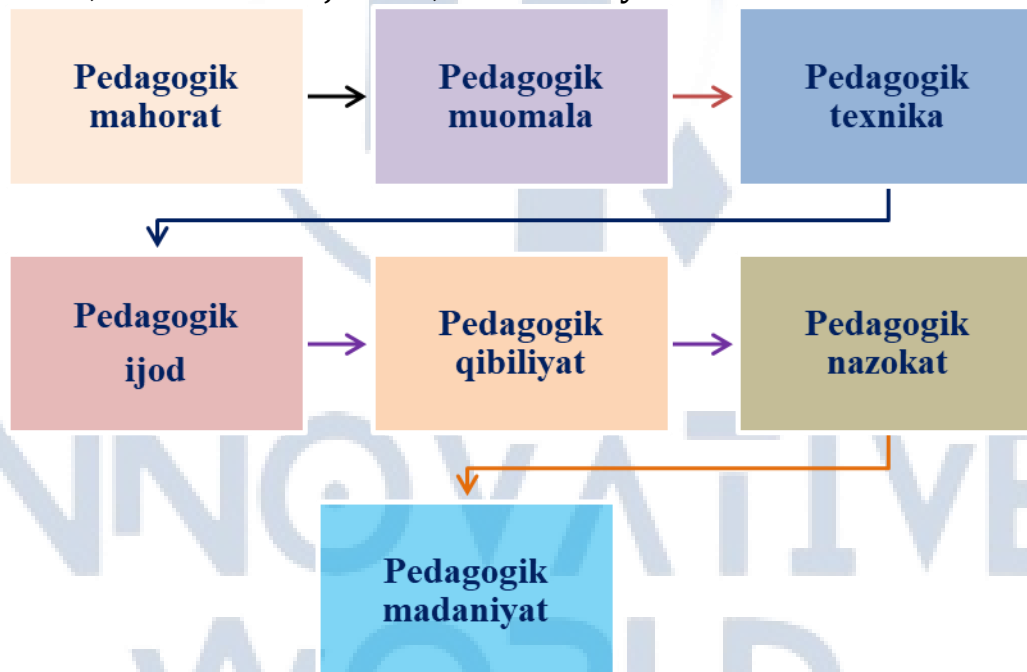
Harbiy ta'lim myassasalari o'qituvchilarining aksariyati pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishda o'qituvchining asosiy vazifalari ta'lim-tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etish va nazorat qilish, ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarga o'rganilishi rejalashtirilgan mavzu bo'yicha zaruriy axborotlarni yetkazib berishdan iborat deb hisoblaydilar.

Bizning fikrimizcha, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish jarayonida pedagoglar tomonidan o'ziga xos ahamiyat kasb etuvchi quyidagi vazifalar bajarilishi zarur:

- o'quv dasturida o'rganilishi rejalashtirilgan mavzuga mos ravishda ta'lim jarayonining ta'lim-tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarini belgilash;
- maqsadga muvofiq ko'zlangan natijalarga erishish uchun vazifalar belgilash va belgilangan vazifalarni bajarish yo'nalishida tashkil etiladigan faoliyatni oldindan rejalashtirish, amalga oshirish yo'l-yo'riqlarini va qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalarni tanlash;
- vazifalarning mazmun va mohiyatiga ko'ra o'quvchilarning imkoniyatlarini oldindan aniqlashtirish va vujudga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni oldindan bashorat qilish asosida bajariladigan vazifalarni imkoniyatlarga ko'ra taqsimlashni rejalashtirish;
- ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash;
- pedagogik jarayonda o'quvchilarning subyektivligini ta'minlash va faolligini oshiruvchi texnologiyalarni tatbiq etish jarayonlarini loyihalashtirish;
- pedagogik jarayonda foydalaniladigan didaktik vositalarni tanlash va oldindan tayyorlash;
- pedagogik jarayonlarning uzluksizligi va uzviyligini ta'minlovchi chora-tadbirlarni belgilash;
- ta'lim myassasalari, oila va mahallaning o'zaro aloqasini ta'minlash;

- pedagogik jarayonlarda ilg'or pedagogik tajribalar va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanilish;
- Davlat ta'lim standarti va davlat talablarini amaliyotda qo'llash va uning monitoringini olib borish;

Demak, harbiy ta'lim myassasalari pedagoglarining o'z funksional vazifalarini amalga oshirish jarayoni pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishga yo'naltirilgan vazifalarni amalga oshirish jarayoni bo'lib, pedagogik jarayonlarda ko'zlangan natijalarga erishish uchun belgilangan maqsadlar yo'nalishidagi subyekt (o'qituvchi-o'quvchi)lar faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish, tahlil qilish va baholash, pedagogik jarayonlarda bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatish orqali subyektlarning faoliyatini muvofiqlashtirishni nazarda tutadi. Pedagogning ijtimoiy ahamiyat kasb etuvchi turli faoliyatlari davomida zaruriy pedagogik ko'nikmalarining shakllanishi, kasbiy qobiliyatini namoyon etish jarayonida esa uning uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan intellektual qobiliyat, tasavvur va tushunchalari, tafakkuri rivojlanadi, va ma'naviyati oshadi.

1-rasm. Harbiy pedagogni kasbiy kompetentligining tarkibiy qismlari.

Harbiy pedagoglarni kasbiy shakllantirish pedagogik va texnik bilimlarni fan, ta'lim, texnika, texnologiya va ishlab chiqarish iqtisodiyoti sohalaridagi o'zgarishlarga asoslangan integratsiyasi ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu jarayon pedagoglarni tayyorlash mazmunini asoslash va kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasini yaratishda myayyan o'zgarishlarni amalga oshirish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Xususan, pedagogga xos kasbiy kompetentlik negizida ijtimoiy, maxsus (psixologik, metodik, informasion, kreativ, innovatsion hamda kommunikativ), shaxsiy, texnologik va ekstremal kompetentlik kabi sifatlar aks etadi. Pedagogning kasbiy kompetensiyasi pedagogik (o'quv va tarbiya) jarayonning samarali, muvaffaqiyatli tashkil etilishini ta'minlaydi. Kasbiy kompetensiyaga ega bo'lish uchun pedagog o'z-o'zini izchil rivojlantirib borishga e'tiborni qaratishi zarur.

Yana ma'lumot o'rnida shuni ta'kidlab o'tish joizki, bugungi kunda oliy harbiy ta'lim tizimida pedagog kadrlar kompetentligi yuqorida qayd etilgan barcha mezonlarga to'liq javob beradi, deb bo'lmaydi. Ba'zi hollarda pedagog kadrlar yangilikning mohiyatini chuqur anglab yetmaydilar, ba'zan uni qo'llash shart-sharoitlariga va talablariga yetarlicha e'tibor bermaydilar, ba'zan mavjud sharoitni hisobga olmaydilar, ba'zan ijodkorlik yetishmaydi. Bularning barchasi jarayonlarning sust kechishiga yoki natijalar samarasining pasayishiga olib keladi. Shu sababli bugungi kunda harbiy pedagog kadrlar faoliyatini baholash tizimi masalasi dolzarb bo'lib hisoblanadi. Harbiy pedagog kadrlar potensialini ta'minlash, rivojlantirish mexanizmlari orasida yetakchi o'rinni qayta tayyorlash va malaka oshirish egallaydi va metodik ishlar bilan birgalikda kasbiy davomiy rivojlanish tizimini tashkil etadi. Elektron ta'lim muhitida harbiy pedagogning kompetentligini oshirish yoki uzluksiz ta'lim g'oyasi nafaqat mustahkam ta'lim nazariyasida, balki zamonaviy pedagogika amaliyotida ham belgilangan. Davomiylik bu bir mexanizm shakllanishini oshirish jarayoni emas, balki, barcha kichik tizimlar va shakllantirish jarayonlari chuqur integratsiyasidan natija olish imkonini beradi. Bugungi kunda yuqori malakali, ijod qiluvchi, faol, zamon bilan hamnafas bo'ladigan harbiy pedagog kadrlarga talab kuchaydi. Inson hayoti davomida ta'limni gorizontal hamda vertikal rivojlantirishga va shakllantirishga mo'ljallangan. Uzluksiz ta'lim negizida rivojlanish, salohiyatning o'sib borishi yotadi. Uzluksiz ta'lim konsepsiyasi professional o'sish jarayoni doimiylikini ta'kidlab, mutaxassis ish faoliyati davomida mehnatga layoqatli bo'lishi uchun yangi bilimlarni egallab turishga ko'mak beradi. Uzluksiz ta'lim nafakat shaxsiy rivojlanishning ifodasidir, balki uning kafolati uchun zarur sharti - jamiyatda o'zini amalga oshirish imkoniyati hamdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- I. Normativ-huquqiy hujjatlar va metodologik ahamiyatga ega nashrlar
  1. Abduqodirov A.A., To'rayev B.Z. Informatika va axborot texnologiyalari sohasidagi bo'lajak mutaxassis kadrlarning kasbiy kompetentligini shakllantirish nazariyasi va metodikasi. MonografiY. – Toshkent: "Navro'z", 2015. – 174 b.

2. To'rayev B.Z. Informatika va axborot texnologiyalariga tegishli mutaxassislik fanlarini o'qitishning metodik tizimini loyihalash // O'zMU xabarлари. – Toshkent, 2014. – № 3. – B. 215-220.
3. To'rayev B.Z. Ta'limni axborotlashtirish sharoitlarida bo'lajak mutaxassislar kasbiy kompetentligini shakllantirishning metodik tizimi modeli // O'qituvchilarning zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha kompetentligi: muammo va yechimlar: Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent. TDPU, 5 aprel 2012. – B. 111-113.
4. Готская И.Б. Методическая система обучения информатике студентов педвузов в условиях рыночной экономики (теоретические основы, практика проектирования): Дис. ... докт. пед. наук. – Волгоград, 2003. – 314 с.
5. Yuldashev U.Y., Boqiyev R.R., Zakirova F.M. Informatika o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. – T.: Talqin, 2005. – 160 b.
6. Краевский В.В., Хуторской А.В. Основы обучения: Дидактика и методика. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 352 с.
7. Бороненко Т.А. Теоретическая модель системы методической подготовки учителя информатики: Дис. ... докт. пед. наук. – СПб., 1997. – 335 с.
8. Могилев А.В. Развитие методической системы подготовки по информатике в педагогическом вузе в условиях информатизации образования: Дисс. ... докт. пед. наук. – Воронеж. 1999. – 365 с.
9. Смолуанинова О.Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий: Дисс. ... докт. пед. наук. – СПб., 2002. – 504 с
10. Смолуанинова О.Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий: Дис. ... докт. пед. наук. – СПб., 2002. – 504 с
11. Abduqodirov A.A., Pardayev A.X. Ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish nazariyasi va metodologiyasi. – T.: "Fan va texnologiya", 2012. – 104 b.